

Vikingagatan på Egnahemsområdet under 100 år.

Innehåll	Sida
1 Bildutställning	3
2 Kakelugnsbakare eldsjäl bakom egnahemsrörelsen	3
3 Bossgårds ägor – historisk mark	6
4 Egnahemsområdet Bossgård	6
5 Gatan anläggs och får namnet Vikingagatan	7
6 Föreningen Villastaden Bossgård u.p.a.	9
7 Inkorporering	10
8 Eget vattenverk	11
9 Stor småföretagsverksamhet	12
10 Fastigheternas historia	13
11 Mjök till tomtgränsen	25
12 Självhushållningens tid	26
13 Krigsåren	26
14 Barn på Vikingagatan i början av seklet	27
15 Många trådar att nysta vidare kring ...	29

Vikingagatan på Egnahemsområdet under 100 år.

1 Bildutställning.

Skriften är en "biprodukt" till bildutställningen "Vikingagatan under 100 år", 21/5-8/6 2007 på Stinsen i Söderköping. Utställningen har syftat till att i bilder från "då och nu" spegla hur miljön runt Vikingagatan förändrats under de dryga hundra åren den funnits.

Vid framtagningen av bildtexter har information sökts i olika källor – en "hembygdsforskning i miniformat" om man så vill. Här ges en kort sammanfattning från detta material. Informationssökningen har gjorts av en amatör på området och har begränsats till en ganska ytlig genomgång. Förhoppningsvis kan bilagd källförteckning ge läsaren möjlighet att själv bedöma uppgifternas precision och kanske även ge trådar för att söka ytterligare information.

Gatans historia sammanfaller i mycket med Egnahemsområdets. Utställningen ger därmed en inblick i hur egnahemsrörelsen slog igenom i Söderköping i 1900-talets början. Den ger även ett stycke småföretagshistoria. Första hälften av århundradet fanns längs gatan en omfattande småföretagsverksamhet. Under 30-talet var Vikingagatan "hjärtat" i Söderköpings båtbyggeriverksamhet, som på den tiden nådde nationellt anseende.

På de gamla fabrikstomterna har nu modernare villabebyggelse trängt in. De gamla villorna från Egnahemsområdets begynnelse finns dock kvar och vårdas med stor omsorg av sina nuvarande innehavare.

Vikingagatan fick under 2006 en betydande "ansiktslyftning". Det var denna, som gav impulsen att testa idén om en bildutställning bland grannarna längs gatan. Gensvaret var stort och det fanns en kännedom om gatans och områdets nutidshistoria, som föreföll intressant att fånga upp och sammanställa. Till skillnad från den mera berömda medeltida stadskärnan så är ju denna stadsdel föga omskriven.

2 Kakelugnsmakare eldsjäl bakom egnahemsrörelsen.

Egnahemsrörelsen hade sitt ursprung i de sociala förhållanden, som rådde i Sverige i slutet av 1800-talet. Rörelsen hade som mål att bereda den tillväxande egendomslösa lantbefolkningen möjlighet att förvärva egna bostäder med eller utan tillhörande jordbruk. Statens intresse för egnahemsrörelsen hade ett direkt samband med strävan att motverka emigrationen. Egnahemsrörelsen spred sig

också till städer och tätorter där kommuner och företag i viss utsträckning visade intresse för egnahemsidén. Dess framväxt underlättades också av tomträttsinstitutet och ny byggnadslagstiftning (1).

Vid 1899 års riksdag väcktes inte mindre än fem motioner i egnahemsfrågan. Med anledning av motionerna beslöt riksdagen hos Kungl. Maj:t undersöka egnahemsfrågan - en egnahemskommitté tillsattes. Särskilda kommittéer drev frågan regionalt. I Söderköping utformade ett beredningsutskott svar till Egnahemskommittén, vilket stadsfullmäktige sedan tog ställning till i januari 1901 (10: 1901).

Föreningen Egna Hem i Motala var pionjärförening inom den svenska egnahemsrörelsen. Initiativtagare var kakelugnsmakaren Frans Wilhelm Johansson. Föreningen bildades den 7 augusti 1892 och fick sin centralstyrelse i Motala 1893 (3, 4). En projektrapport från Stockholms Universitet (3) beskriver fylligt pionjärföreningen, dess bakgrund och verksamhet.

Frans Wilhelm Johansson (1851-1922) var född i Vårdsberg utanför Linköping och son till ett självägande jordbrukarpar. 20 år gammal flyttade han till Stockholm för utbildning till kakelugnsmakare. Där gifte han sig med Wendela Lilja. Paret återvände till Östergötland och slog sig så småningom ner i Kristberg vid sjön Borens norra strand.

Som kakelugnsmakare besökte Frans Wilhelm både ”slott och koja” och fick inblick i de olika sociala förhållanden som rådde. Han blev vittne till hur torpare m fl tvingades lämna sina hem när de av åldersskäl inte orkade fullgöra sina dagsverken och arrendeskyldigheter. Johansson såg också att små gårdar, som var tillräckligt stora att försörja en familj, sköttes bättre än stora gårdar. Redan under ungdomsåren hade han intresserat sig för sociala missförhållanden och insåg nu att något borde göras åt den mindre bemedlade befolkningens bostads- och försörjningssituation.

Myndigheterna uppmuntrade inte delning av större jordbruk. Att enbart köpa in lämpliga jordarealer från de stora gårdarna var otänkbart och försvårades av lagstiftningen. Enda möjligheten var att köpa hela större gårdar för avstyckning. Dessa skulle styckas dels till jordbruksegnahem, som var tillräckligt stora för att försörja en hel familj, dels till bostadsegnahem med tillhörande täppor inom rimligt avstånd till samhällen där man kunde få sin utkomst. Vidare gällde det att skapa möjligheter till lån för egnahemsägare. Detta var idén.

Frans Wilhelm Johansson insåg tidigt att detta ej gick att uträtta ensam, utan en organiserad verksamhet måste komma till stånd. 1890 lyckades han samla några intresserade för att bilda en jordbruksförening. Dess uppgift var att köpa upp

jordegendomar, stycka dem i större och mindre lotter, bebygga dem och därefter fördela dem bland föreningsmedlemmarna. Inträdesavgiften var 25 öre. Efter en lovande start dog det hela ut.

Detta avskräckte dock inte Frans Wilhelm utan vid ett möte den 7 augusti 1892 bildades Föreningen Egna Hem i Motala u.p.a. Idén var att ha en huvudförening med s. k filialer på olika platser i Sverige. Medlemmarna skulle tillhöra någon av filialerna. Den första filialen blev Karlsby döpt efter platsen för mötet. 12 medlemmar tecknade sig för 28 andelar. Varje andel kostade 10 kr, som kunde betalas med 10 öre per månad. Därutöver tillkom en liten inträdesavgift och årsavgift till administration.

Antalet filialer ökade snabbt och 1895 var ca 1000 andelar tecknade. En filial i Söderköping bildades redan 1895 (5). Det stora genombrottet var 1896 då 30 nya filialer bildades. Efter några år med långsammare utveckling kunde man vid föreningens 10-årsjubileum glädjas åt att föreningen hade 81 filialer, 29 000 tecknade andelar fördelade på 4 000 medlemmar. Detta representerade ett kapital på 290 000 kronor. Föreningen hade nu 5 egnahemskolonier i Östergötland. En av dessa var egnahemskolonin Bossgård i Söderköping.

Egnahemsidén spreds genom resetalare/agitatorer/"missionärer". Resetalarna åkte runt och höll föredrag och arbetade för bildandet av filialer runt om i landet. Frans Wilhelm Johansson ansåg sig själv "inte ha talets gåva" och avstod därför från att vara resetalare – i stället åtog han sig uppgiften som kassör. Till resetalare anlätade man ofta folkskollärare, som var vana talare och intresserade av att främja egnahemsbildningen. Förste resetalare var sannolikt trädgårdsmästaren C A Carlsson från Norrköping. Från 1900 anlätades folkskolläraren och kantorn Johan Reinhold Rydberg från Vikingstad. Han ägnade sommarledigheter att åka runt till samtliga län och missionera i egnahemsidén. Mötena var välbesökta och bidrog starkt till spridningen.

För att ytterligare stärka spridningen började föreningen 1901 utge en egen tidskrift med namnet Egna Hem (3). Johan Reinhold Rydberg blev dess förste redaktör. Han skrev mycket om sina erfarenheter och intryck från resorna. Tidskriftens vinjett sammanfattade egnahemsidén på två banderoller: "**Mål: Eget hem på egen grund**" och "**Medel: Flit, Sparsamhet och Gudsfruktan**". Formuleringarna till trots framhöll man att det i föreningens verksamhet aldrig ingått eller kommer att ingå några politiska eller religiösa aspekter. Sådana frågor var från början uteslutna från tidskriften. Redan från början klargjorde man att tidskriften vände sig till de mindre bemedlade. Under de första utgivningsåren innehöll tidskriften rapporter från filialer och anlagda kolonier inklusive illustrationer såsom kartor, husritningar och illustrationer. Flera sådana beskrivningar avser egnahemskolonin Bossgård (17: 1905 t ex).

3 Bossgårds ägor – historisk mark.

Bossgård har varit en så kallad kungsgård och dess historia sträcker sig ett antal århundraden bakåt i tiden. På 1300-talet innehades Bossgård av den välkände riksdrotsen Bo Jonsson Grip, där av namnet ”Bos gård”. Även Magnus Ladulås med gemål har bott på gården vid deras kröning i stadskyrkan.

År 1380 skänkte dåvarande ägaren, riddaren Erik Carlsson, hälften av gården till Hospitalet i staden. Under efterföljande ägares tid har bl a hållits riddare- och rådsmöten i Bossgård. År 1683 skattlades egendomen som säteri och ägdes då av fru A M Kruus fram till 1726. Assessorn F A Falk ägde 1783 gården och efterträddes 1825 av borgmästaren de la Rose. Mellan åren 1850-53 ägde källarmästaren C Dahlberg och fabrikören C F Lind egendomen. (3)

För att Söderköping skulle kunna expandera riktades i slutet av 1800-talet intresset mot Bossgårds ägor. Redan på 1880-talet började man att sälja jordlotter från Bossgård för ny bebyggelse. Nu började man också diskutera en inkorporering till Söderköpings stad. Detta blev dock en segdragen historia, som fick sin lösning först 30 år senare (2).

På mark, som exproprierats från Bossgård, byggdes det nya lasarettet som stod färdigt 1881 (2). Gamla bilder från 1900-talets början visar lasarettet, som en dominerande byggnad i den södra stadsdelen, medan det i övrigt endast fanns enstaka hus och framförallt åkermark (19).

4 Egnahemsområdet Bossgård.

Föreningen Egna Hem i Motala köpte den 21 december 1901, med tillägg den 1 september 1904, fastigheten 1 mantal frälse Bossgård. Fastigheten var belägen utanför dåvarande Söderköpings stadsgräns i den angränsande landsortssocknen Drothem. Det var fabrikören C F Lind som sålde den medeltida Bossgården för 39 500 kr. Föreningen tillträdde egendomen den 1 april 1902. (3)

1 mantal frälse Bossgård utgjordes av en areal på 44 tunnland öppen åker ”af bästa beskaffenhet” och 8 tunnland hagmark. Dessutom ingick ett större tomtområde, på vilket förpantning på 49 år mot ett årligt tomtöre av 90 kr, sedan 17 år tillbaka var kontrakterat och in-tecknat vid föreningens tillträde. Lagfart erhöles den 17 mars 1903 och den 5 september 1904. Ägostyckningar ägde rum fr o m den 15 december 1903 till den 21 november 1904. Den 31 januari 1905 fastställdes dessa (15). Föreningen Egna Hem styckade egendomen i 3 småbruksegnahem samt 78 villaegnahem och tomter. Bossgård hade en areal på ca 24,8 ha, varav småbruksfastigheterna utgjorde 10 ha.

Den del av egendomen som låg mellan Prästgatan och Storån kom aldrig att tas i anspråk för ny egnahemsbebyggelse. Här finns fortfarande huvudbyggnaden till det medeltida Bossgård med tillhörande byggnader. Vid köpet var fastigheterna Johansdal och Lilla Bossgård undantagna. Huvudbyggnaden sålde Föreningen Egna Hem 1905. Övrig befintlig bebyggelse inom området såldes på lika villkor som tidigare tillämpats vid sådant fall. 1906 exproprierade SJ lotten K och uppförde Söderköpings station samt använde resten för övriga järnvägsändamål. (3)

Den första utdelningen av tomter inom området ägde rum 1905 (3). Villafastigheternas tomtstorlek var på 1000-1500 kvm. Den första utbyggnaden av villakolonin Bossgård genomfördes åren 1904-1907 (2). Uppenbarligen var det då som de första villorna längs Vikingagatan kom till.

Troligen var lokförare Fridlunds villa på Vikingagatan 12 den första villan med byggåret 1905. Hittills har nuvarande ägare haft uppgift om byggår 1909. En artikel i tidskriften Egna hem 1905 innehåller dock ritning, fotografi och prisuppgifter. Villa Särila vid gatans östra ände, numera med adress Storängsgatan, har också byggår 1905. För Villa Marieborg och Villa Dana har 1906 angivits som byggår. Årtalsangivelser på takbjälke respektive murstock stärker detta. Även den kombinerade kontors- och bostadsfastigheten på Vikingagatan 1 har 1906 som angivet byggår (24).

5 Gatan anläggs och får namnet Vikingagatan.

Föreningen Egna Hem anlade flera gator i området bl. a de som nu heter Vikingagatan, Mäster Olofsgatan, Margaretagatan, Storängsgatan och Skogsvägen. Vid områdets start var gatorna namnlösa grusvägar omgivna av diken. Små broar ledde över diken in till respektive fastighet.

Någon närmare datering av när gatan anlades har inte kunnat utläsas. Mycket tyder på att det var före 1905 – troligen 1904. Några indicier: På en tomtkarta från 1905 i tidskriften Egna Hem (17: 1905) är gatan inritad. Styckning av ägor påbörjades 1903 och slutfördes 1904. De första tomterna delades ut 1905 (3). Sigurd Erixson (2) skriver att man under 1904 börjar dra upp ett nytt gatunät som skapar parallella leder till Hagakvarteren.

Från början var det nog ingen högre standard på gatan. Men det var ju en annan typ av trafik: häst- och oxdragna kärror, handdragna transportvagnar, cyklister men framför allt fotgängare. Vägkvaliteten behandlades i den lilla föreningsstyrelsen. Ett flertal gånger klagades det på ”obehöriga åkare”, som körde sönder vägen. Snöröjningen vintertid klarades inledningsvis med

hästdragna snöplogar. Vintern 1915 (6: 1915) lånade man stadens snöplog för 50 öre gången samt anlätade egen åkare för ändamålet.

Först 1922 tilldelades gatorna namn. Egnahemsföreningen lämnade då förslag till namn, som sedan fastställdes efter behandling i Söderköpings byggnadsnämnd (11:1922).

Vad som föranledde namnet Vikingagatan har så här långt inte gått att få fram. Några funderingar kan dock redovisas. Kyrkoherde Arnman, som då bebodde Villa Blomsterhult i västra änden av gatan, höll vid möte på S:t Ragnhilds Gille ett föredrag kring Söderköpings storhet under Vikingatiden. Kanske han hade någon influens på namnfrågan?

Det ligger ju också nära till hands att tro på ett samband mellan namnen Vikingagatan och Vikingavallen. Vilket namn som kom först är dock inte klarlagt. Den första idrottsplatsen omedelbart söder om järnvägsstationen anlades 1913 men hade då inget särskilt namn. Söderköpings Idrottssällskap tillkom år 1917. En större idrottsplats anlades på mark som skänkts från den idrottsintresserade ägaren till Skogsborg - men när och varför fick den namnet Vikingavallen? 1910 startades en idrottsklubb med namnet Viking (24). Finns där något samband? Andra får väl hjälpa till att finna svaret.

Den korsande gatan i öster gavs från början namnet Kamrersgatan och döptes i ett senare skede om till Storängsgatan. Bakgrunden till namnet Kamrersgatan är nog lättare att härleda. Förste ägare till Villa Särila, som ligger i norra änden av gatan, var kamrer Edward Pettersson. Han ”pensionerades 1904 efter 23 års mycket hedrande tjänst” vid Sparbanken i Söderköping (2). Som pensionär blev han en av de verkliga eldsjälarna i villastadens egnahemsförening och under ett antal år dess ordförande (6).

Margaretagatan sträckte sig under många år endast fram till Mäster Olofsgatan i öster. Från Mäster Olofsgatan fanns på den tiden en bomförsedd övergång till norra sidan järnvägen. Vikingagatans villatomter gränsade i norr direkt till järnvägsområdet avskiljt av djupt dike, en grusad stig och ett staket av tvinnad ståltråd. Även vid Kamrersgatan fanns en bomförsedd järnvägsövergång vars sträckning nog stämmer ganska väl med nuvarande väg mot övergångsstället.

Lillgatan tillkom i ett senare skede och lär ha varit en bekräftelse på att där redan fanns en väl upptrampad stig. I och med tillkomsten av Lillgatan delades Villa Solnas tomt, som tidigare var betydligt djupare.

6 Föreningen Villastaden Bossgård u.p.a.

Redan 1895 kunde resetalaren Carlsson efter ett besök i Söderköping glatt meddela att man där bildat en filialförening (5). Därmed fanns den lokala organisationen för att hantera egnahemsfrågorna.

Några protokoll från filialens verksamhet under etableringsperioden har inte gått att finna i Söderköpingsarkiven. Med säkerhet skulle dessa protokoll innehålla massor av intressant information. Kanske går de att finna i Folkrörelsernas arkiv i Motala, som har ett stort arkiv från Egnahemsrörelsen (5). Hittillsvarande telefon- och mailkontakter med arkivansvarig vid Folkrörelsearkivet tyder dock inte på detta.

I kommunarkivet i Söderköping finns dock föreningens protokoll från perioden 1911-1926. Fram till 1915 avser protokollen filialen till Motalaföreningen. Den 20 juni 1915 hålls det första allmänna sammanträdet i Föreningen Villastaden Bossgård u.p.a, som nu bildats som en självständig förening.

Protokollen för åren 1911-1926 erbjuder mycket intressant läsning. Styrelsen för filialen respektive föreningen synes ha varit mycket aktiv och drivande. Möten hölls minst var fjortonde dag och tog upp för området väsentliga aktiviteter såsom vattenförsörjning, elförsörjning, avloppsfrågor, väghållning, gatubelysning, parkskötsel, brandskydd, postgång, yttrande över byggnation m.m. Inte minst behandlade man frågorna kring inkorporering samt bildande av egen förening.

Vikingagatan förefaller ha varit väl representerat i styrelsearbetet. Ofta var det personer ur ledningen för något av småföretagen längs gatan och som ibland också bodde där. Samma personer verkar ofta ha varit engagerade i ett flertal olika styrande sammanhang: kommunala styrorgan, brandchef, kyrkliga organ, taxeringsnämnd etcetera. Det verkar alltså ha varit lätt att upprätthålla en tät kommunikation och att snabbt och praktiskt lösa olika frågor.

Till detta bidrog säkert det väl utvecklade samarbetsklimat som verkar ha funnits inom området. Alla företag tycks ha gjort affärer med varandra. Även privat gjorde man mycket affärer lokalt.

Exempel på detta: gemensamma mangelstugor, uthyrning av badrum, inköp i kvartersbutiker, anlåtande av närboende hantverkare, sömmerskor etcetera. Området verkar i många avseenden ha fungerat som ett ” eget litet samhälle ” under de första årtiondena på 1900-talet.

7 Inkorporering.

Det välfungerande lokalsamhället till trots fanns redan från början en klar insikt om att området borde inkorporeras i Söderköping. Redan på 1880-talet hade man påbörjat diskussioner om att enklaven Bossgård borde inkorporeras i Söderköping. Diskussionerna fördes med ökad intensitet i egnahemsföreningen.

När inkorporeringen äntligen kom till stånd nyåret 1918 tyckte man således att det fanns stor anledning att fira. Villafolket kallades till ett allmänt sammanträde den 29 december 1917 för att behandla programmet för firandet. Av mötesanteckningarna (6: 1917) kan man utläsa:

”Den 21 December 1917 blef Egna Hems kolonien Villastaden Bossgård inkorporerad med Söderköpings stad och firades den dagen inom kolonien med allmän flaggning. Inkorporeringen trädde i kraft den 1 januari 1918. Med anledning häraf, och på inbjudan af Söderköpings Stadsfullmäktige att denna händelse, som ju är en serdeles viktig tilldragelse i såväl Stadens som Egna Hems koloniens historia icke med tystnad bör förbigås, hade detta sammanträde blifvit kallat och tillkännagaf ordföranden följande af Stadsfullmäktige uppgjorda program:

Magistraten, Stadsfullmäktige, Kolonistyrelsen och af Villastaden Bossgård utsedda delegerade samlas å Rådhusalen klockan 11.50 eftermiddagen nyårsafton. Klockan 12 hälsas de nya samhällsmedlemmarne välkomna af Stadsfullmäktiges ordförande. Klockan 12.15 tåga samtliga, under klockringning till stadskyrkan der en kort gudstjänst hålles. Under tiden klockan 11-1 hållas alla hem i såväl staden som Villastaden Bossgård upplysta åt gator och vägar. Nyårsdagen flaggas allmänt såväl officiellt som enskildt i staden och villasamhället.

Förutom här ofvan sagda festligheter beslöto de närvarande föreningens medlemmar, att på berget i den s k Morfars Kulle, närmare bestämt å Vattentornet, sålunda fullt synligt såväl öfver Villasamhället som staden, skall anbringas ett med elektriska lampor och omgifvet af flaggor och dekorationer strålande S-B (Söderköping-Bossgård) att lysa såväl nyårsaftonen som nyårsdagens afton. Att utföra detta uppdrag utsågs Herrar Axel Andersson, H. Gotschalk, E. Stening, Frans Gustafsson, Henning Carlsson och Pa. Ericsson.

Efter uppmaning till de närvarande att alla föreningsmedlemmar, som så önska vore välkomna till festligheten å Rådhusalen, utsågs följande delegerade: Herrar Edw. Petersson, Carl Ljungström, Carl Sundberg, Axel Andersson, C.F Carlsson, Axel Johansson, Otto Hagberg, Carl Carlsson, Frans Gustafsson, A G Andersson, Pa Ericsson, Viktor Carlsson, E Stening, P G Nilsson, A J

Andersson, Axel Östensson, A Dedening, Erik Carlsson, A Flink, Henning Carlsson, Eric Carlsson, Augusta Östensson, J A Vulcan, H Gotschalk”

Inkorporeringen firades också med flygande fanor och klingande spel marscherades det genom egnahemsområdet bl a längs Vikingagatan. Vattentornet på Morfars kulle var försett med en lysande transparang med bokstäverna S-B (Söderköping-Bossgård). Några stadsgrabbar lär ha varit snabba med att hitta en annan uttydning: ”Sabla Bönder!”

8 Eget vattenverk

Vid planeringen av Egnahemsområdet var man klar över vattenförsörjningens stora betydelse. Troligen var det redan 1902, som man började bygga ett vattentorn uppe på Morfars kulle. Tornet, som fortfarande finns kvar, såg på den tiden lite tjugsigare ut. Cisternen var klädd med ett 16-kantigt träskal. Från tornet drogs ett ledningssystem till vattenposter utspridda över Egnahemsområdet. Resultatet blev ett fungerande vattenledningsverk, som från 1905 försörjde hela området (2).

Söderköpings stad saknade på den tiden ett eget vattenledningsverk. Av olika handlingar (6, 11) kan man utläsa att såväl staden som enskilda boende inom staden vände sig till villakolonin för att få ansluta sig till dess vattenverk. Bland utomstående abonnenter fanns även lasarettet, som efter det att kapaciteten säkrats också fick köpa vatten från villakolonin.

Många av villakolonins styrelsemöten behandlade frågor kring kapacitet och priser på vatten. Källan fanns bakom verkstaden på Vikingagatan 1. Från denna pumpades vatten upp till vattentornet, som enligt försäkringsanmälan 1913 rymde 100 000 liter (20: 1913). Dahlmans Mekaniska Verkstad ansvarade för vattenverkets tekniska skötsel.

Villastadens vattenverk fyllde sin uppgift fram till någon gång i slutet på 20-talet. Först 1925 började man bygga ett för staden gemensamt nytt system för vattenförsörjning. På berget vid Storängen byggdes ett nytt vattentorn. Bild från detta bygge finns i boken Emil Ström – en Söderköpingsfotograf (9).

9 Stor småföretagsverksamhet.

Till Vikingagatan drogs redan från början duktiga entreprenörer inom olika områden. Med kulmen under första hälften av 1900-talet har längs gatan bedrivits en omfattande verksamhet i olika småföretag. Att företagsamheten längs gatan slog igenom samma år som järnvägstrafiken till Söderköpings nya station började är nog ingen tillfällighet. Vikingagatan hade i och med närheten till järnvägen ett mycket strategiskt läge!

Utan anspråk på fullständighet kan nämnas följande typer av verksamheter, som förekommit längs gatan: mekanisk verkstad, båtbyggeri, möbeltillverkning, vedhandel, trävaruhandel, bilförsäljning, bil- och traktorverkstad, karosstillverkning, chaufförsutbildning, kopparslagare, matservering, svagdricksbryggeri, bageri, årtillverkning, byggnadssnickeri, sadelmakeri, skrotverksamhet, tillverkning av kylbatterier, ”fixarverkstad”, åkeri, mangelbodas, uthyrning av badrum, elinstallationer, konstnärsverksamhet, däckservice och billackering.

Utsträcker man sig till även närbelägna Mäster Olofsgatan får man därtill lägga områdets egna kvartersbutiker: mjölkbutik, spicerihandel, köttaffär och så småningom elaffär.

Behövde man hjälp av hantverkare såsom byggnadssnickare, målare, elektriker, kakelugnsmästare, transportörer eller kanske rent av en fruktträdsspecialist så bodde det sådana i grannhusen.

Till detta kan ju läggas ytterligare ett antal företag med firmaadress/kontor utmed gatan.

Av gamla handlingar framgår tydligt att det under de första årtiondena fanns ett utbrett samarbete mellan företagen längs gatan. Verksamheterna kompletterade på ett naturligt sätt varandra. Man köpte en hel del varor och tjänster av varandra.

En av industripionjärerna på gatan, Carl Sundberg, var samtidigt delägare i såväl Dahlmans Mekaniska Verkstad som Båtbyggeribolaget i Söderköping. Det nära samarbetet resulterade också i att verksamheterna slogs samman.

Flera av företagen längs gatan var nära släkt med varandra. I slutet av 20-talet bildades Båtbyggeribolaget Andersson & Sundberg. Ägare var Uno Sundberg, son till förutnämnde Carl Sundberg, och Helmer Andersson. Flera fabriker förenades också av släktnamnet Stening. På Vikingagatan 7 bedrev Ernst

Stening från 1916 möbelindustri. Bröderna Thure och Seth Stening (kusiner till Ernst Stening) hade snickarverkstad på Vikingagatan 9. Thure Stening fortsatte här med byggnadssnickeri.

10 Fastigheternas historia.

Här följer glimtar ur respektive fastighets historia. Beskrivningsnivån är ojämn och avhängig dels vilka personer som gått att få tag i dels hur lättillgängligt olika typer av skriftligt material varit. Dessa uppgifter får alltså betraktas som ”biprodukter”. Huvudsyftet har varit att få fram bildutställning med tillhörande texter, som speglar förändringar i gatans miljö.

Utöver vad som här nedan redovisas så finns i anslutning till bildutställningen boendeförteckningar per fastighet. Dessa är dock inte kompletta och innehåller inga årtalsuppgifter. I grundmaterialet finns också protokollsnoteringar om t ex bygglovsärenden för enskilda fastigheter (11). Merparten av sådana uppgifter har här utelämnats.

Vikingagatan 1 – Automobilbolag mm

2007 är det Tords Lack på Vikingagatan 1 som ”håller färgerna” för Vikingagatans stolta småföretagartraditioner.

Det började dock redan 1905. Den 6 december kunde man i en annons i Söderköpingsposten läsa att *”Firma Dahlman&Co driver mekanisk verkstad i nya lokaler från den 1 december 1905”*. Annonsen var undertecknad av Hjalmar Dahlman, Ernst Dahlman och Carl Sundberg.

Initiativtagaren Hjalmar Dahlman var under 1890-talet maskinist på Brunnen. Vid sidan av detta jobb ägnade Hjalmar sig åt att konstruera maskiner, experimentera med gas- och elektricitetsverk. Han startade också egen motortillverkning (2). Det var då som idén om en egen verkstad växte fram. I Söderköpingsposten kunde man sålunda den 10 Januari 1901 läsa en annons med följande innehåll:

”Personer, som möjligen äro inträsserade för tillkomsten af en Mekanisk Verkstad i Söderköping, inbjudes härmed vördsamt till sammanträde å Arbetareföreningens Direktionsrum i Söderköping, Torsdagen den 17 Januari 1901 kl. 5 e. m., i och för diskussion af frågan angående bildandet af Aktiebolag”.

Annonsen var undertecknad av G. H. Dahlman. Detta var alltså starten på det som skulle bli en rik företagshistoria på Vikingagatan 1.

Den 2 december 1912 annonserade Dahlmans i Söderköpings Tidning. Här får man en god föreställning om spännvidden i verksamheten:

”Aktiebolaget Dahlmans Mek. Verkstad i Söderköping

rekommenderar sin tillverkning af Fotogenmotorer för båtar och för stationär drift.

***Kompleta motorbåtar**, såväl arbetsbåtar som lustbåtar, levereras på beställning till mycket moderat pris. **Benzin- och Fotogenmotorer** af de mest erkända och bästa märken, försäljas från lager eller omedelbar leverans. **Reparationer** af alla slags maskiner, ångpannor o. dyl. utföras omsorgsfullt och billigt. Lokomobiler, Ångpannor, Tröskverk, Motorer, Landtbruksmaskiner, Separatorer, Elektrisk material, Transmissioner och Maskinförnödenheter m. m. försäljes. Gamla maskiner, järn- och metallskrot uppköpes”*

Carl Sundberg, som var delägare i Dahlmans, startade samtidigt på andra sidan gatan ett båtbyggeri (se vidare Vikingagatan 2). Redan från början var det ett nära samarbete mellan de båda företagen. Detta ledde 1918 fram att de båda bolagen slogs samman under namnet **Båtblaget i Söderköping**. Direktör för detta bolag blev Valdemar Larsson.

I början på 20-talet började bilarna komma. I Söderköpingsposten kunde man den 19 juli 1922 finna en annons från Båtblaget i Söderköping i egenskap av Auktoriserad försäljare för Ford! Under en prydligt tecknad Fordcabriolet uppmanas man att ”Infodra offert o. begära demonstration av Fordautomobilen”. Samma år den 11 September annonserar Båtblaget om att ”Fordson Tractorn är den bästa och billigaste”.

Från 1923 dominerar tydligen bil- och traktorförsäljningen för nu har bolaget döpts om till **Automobil Aktiebolaget**. Bilder på den röda kontors- och bostadsfastigheten från 20-talet visar stora prydliga väggskyltar med detta företagsnamn. Annonserna handlar nu om såväl personbilar, lastvagnar och traktorer men också traktorkurser och chaufförsutbildning!

På 1920-talet börjar också två andra intressanta verksamheter på Vikingagatan 1. I bostadshusets övervåning startar **Hilma Carlsson matservering**. Vid den här tidpunkten började det ju finnas ett flertal verkstäder längs gatan. Många av dem som jobbade på dessa var ungar. För dessa blev det bekvämt att gå till Hilma och äta. Hennes man Arvid jobbade för övrigt på Automobilbolaget. På 1930-talet flyttade Hilma och Arvid över till Villa Gottfridslund på andra sidan Storängsgatan. Här drevs nu matserveringen vidare ännu under många år.

Den lägre byggnaden längs Vikingagatan, som var vitmålad på den tiden, inrymde ett **svagdricksbryggeri**. När dörrarna till bryggeriet stod öppna kunde man se dess jättelika tank. I detta bryggeri tillverkade Axel Olsson, tillsammans med några anställda, främst svagdricka och men också must. Hit kunde

grannarna gå med en mjölkkruka eller flaska och köpa sin dryck. Svagdrickan levererades också i stora 5- och 10-litersflaskor. Det berättas också att det alltid hängde en mugg intill kranen för den som så önskade en provsmakning.

På 20-talet var Automobilbolaget också ägare till de fastigheter, som låg närmast västerut (nuvarande Vikingagatan 3 o 5). Som ett inslag i bolagets verksamhet ingick också att tillverka karosser till bilar, lastbilar och bussar. Denna typ av tillverkning verkar ha skett i lokaler på båda sidor om gatan. I slutet på 20-talet flyttade disponent Valdemar Larsson till Katrineholm för att bli chef för Svenska Karosserifabriken. Efter en snabb expansion hade framgångarna växlat och Automobilbolaget gjort konkurs.

De som var barn på gatan under 20-talet berättar om Automobilcentralens gård som en mycket spännande plats att besöka. I folkmun bland gatans innevånare gick platsen allmänt under namnet ”Smegårn”.

Carl Leonard Carlsson, som var verkmästare på Automobilaktiebolaget tog 1928 över ägandet av bilverksamheten. Bolaget fick namnet **Bilcentralen** och fortsatte att driva försäljning och verkstad avseende Fordbilar och Fordssontraktorer. Carl Leonard hade varit med ända från starten av Dahlmans Mekaniska verkstad.

Familjen Carl Leonard Carlsson flyttade nu in i bostaden på nedre botten i kontors-/bostadsbyggnaden efter att tidigare ha bott i Villa Runa på Kamrersgatan. På övervåningen fanns då ett direktörskontor, en bostad där Hilma och Arvid Carlsson bodde samt en lokal för Hilmas matservering. Ingrid Wall, som 2007 bor i huset, är en av döttrarna i familjen Carl Leonard Carlsson.

År 1943 bytte Bilcentralen ägare. Elis Gustavsson, då verkmästare på firman, och Sven Ramstedt, då bilförsäljare, tog över ägandet av företaget. Försäljning och verkstadsrörelse kom nu att avse Volvo. I denna regi drevs Bilcentralen fram till 1964.

Perioden 1965-1981 innehade Lennart och Ingrid Wall verkstadsrörelsen. De sålde begagnade bilar och utförde bilreparationer.

Därefter hyrdes verkstadslokalen under åren 1982-2005 av Ove Wall (ej släkt med ovannämnda), som bedrev billackering. Sedan 2005 är det alltså Tords Lack, som bedriver billackering i verkstadslokalerna.

Vikingagatan 2 – Båtbyggeri, gummiverkstad och sedan radhus.

Det var här som Söderköpings båtbyggeriverksamhet riktigt tog fart när Herman Gottschalk och Carl Sundberg 1906 startade sin firma **Båtbyggeri-A-B i Söderköping**. Carl Sundberg hade dessförinnan drivit kvarnen i Stroo och Herman Gottschalk hade drivit verkstadsrörelse på annat håll i Söderköping.

Den stora båtbyggerilokalen låg i syd-nordlig riktning med brygga söderut mot Vikingagatan. I Gillets samlingar finns många fotografier på vackra träbåtar från bolaget, som fotograferats på tomten. Flera fotografier är uppenbarligen tagna under det första decenniet av 1900-talet. I bakgrunden ses ofta det nyligen i anspråk tagna järnvägsområdet med sitt vackra stationshus samt godsmagasinet som då fanns strax söder om läget för nuvarande Stinsen. Ibland är bilderna försedda med bolagsnamn och ibland också båttypbeteckning. De fungerade väl som dåtidens reklammaterial. Carl Sundberg var skicklig amatörfotograf och torde ha tagit de flesta av dessa kort på glasplåtar, som han senare donerat till Gillet.

Karel Marecek har i en projektrapport (16) inventerat Söderköpings båtbyggeriverksamhet. Han beskriver hur Båtbyggeribolaget tidigt samarbetade med Dahlmans Mekaniska Verkstad på andra sidan gatan. Arbetsstyrkan var 12 man och man tillverkade båtar på beställning.

Bl. a levererade man 1910 en stor båt till den svenske konsuln i S:t Petersburg, de Rietz. Båten var utrustad med Bolinder fotogenmotor. 1912 levererade bolaget ett 60-tal båtar till Stockholm, Södertälje och Norrland. Bland dessa båtar var den prisbelönade båten ”Baltzar” och en 9,5 meter lång segelbåt.

Enligt Sigurd Erixsson (2) övertog Båtbyggeribolaget även 1910 det båtbyggeri, som August Jansson intill dess drivit uppe vid Klevbrinken. Dennes far A.G. Jansson d.ä. hade enligt samma källa startat båtbyggeri i Klevbrinken redan 1885.

Det nära samarbetet med Dahlmans ledde 1918 fram till en sammanslagning under namnet Båtbolaget i Söderköping. Bolaget fick en bred verksamhet som även kom att inkludera verksamheten vid Dockan.

Som utfyllnad mellan båtbeställningarna tillverkade båtbyggeriet busskarosser av trä. Dessa sattes på Fordchassin och resulterade i små bussar med sittplatser för 12 passagerare på längsgående bänkar. Bussarna hade hel- och halvfart. De levererades för trafik på diverse lokala linjer runt Söderköping, Linköping och Norrköping. KulturArkivs hemsida från järnvägsutställningen (27) visar foto på

en av bussarna utanför Söderköpings järnvägsstation. Denna buss gick i trafik Söderköping-Östra Ryd-Skärkind-Norrköping. En systerbuss från båtbyggeriet beskrivs i ”Sagan om den första Ulrikabussen” (28).

Båtblaget fick som ovan nämnts allt mer inslag av bilverksamhet och 1923 döptes företaget om till Automobilbolaget. Båtbyggandet fortsatte på Vikingagatan 2 medan bilverksamheten låg på motsatt sida gatan. Efter Automobilbolagets konkurs 1928 återuppstod ett separat båtbyggeribolag, Gottschalks båtbyggeri på Vikingagatan 2.

Detta båtbyggeri gick dock ett dystert öde till mötes den 13 mars 1935 då båtbyggeriet totalförstördes vid en brand. I Söderköpingsposten den 14 mars 1935 kunde man läsa:

”Gottschalks & Co båtbyggeri i Söderköping hemsöktes tidigt på onsdagsmorgonen av en våldsamt eldsvåda som inom loppet av ett par timmar lade såväl båtbyggeriet som ett intilliggande virkesmagasin i aska. Dessutom avbrändes hälften av ett fabriksverk Ernst Stening tillhörigt mindre boningshus.

Huru elden uppstått är för närvarande omöjligt att säga. Då efter slutat arbete å redaktionen denna tidnings medarbetare framemot halv 3-tiden passerade förbi platsen stod intet misstänkt att upptäcka. Enligt vad hittills blivit bekant torde bensinstationsföreståndare Beijer ha varit den förste eller åtminstone en av de första som upptäckt branden. Hr Beijer berättar på vår förfrågan att han ungefär en kvart före 5 blivit väckt av en bilist som gjorde honom uppmärksam på att det rök. Bilisten, som kom från Norrköping, hade f. ö. redan uppe i Vargbacken observerat detta förhållande. Medan hr Beijer på telefon underrättade stadens brandkår slog plötsligt lågorna fram och efter några minuter voro ovannämnda byggnaderna övertända.

För Söderköpings invånare blev händelsen först ungefär en kvart senare bekant genom klockringning i stadens kyrka. Det var den i villa Särila strax intill brandplatsen boende musikdirektör A. Hedenström som på detta sätt kallade till hjälp. Den fasta brandkåren hade emellertid redan då anlänt tillika i grannskapet närboende. Av de senare tycks de flesta ha väckts av grannar som uppmärksammade dem på den hotande faran.

En tur i olyckan var den relativa vindstilla som rådde, men den svaga morgonvind som sporadiskt fläktade var nog för att ge elden en rasande fart i det torra och brännbara materialet. Redan från första stund stod även klart att ingen av de redan antända byggnaderna stod att rädda. Släckningsmanskapet fick fördenskull inrikta sina ansträngningar på att rädda intilliggande byggnader och av dessa var den ovannämnda, i vindriktningen liggande villa Särila värst hotad. Situationen såg till en början onekligen hopplös ut men sedan ett brandsegel dragits upp och riklig vattenbegjutning ordnats kunde faran anses överstånden.

Värre var det emellertid i det på motsatta sidan om eldhärden belägna mindre boningshuset, ägt av fabriksverket Ernst Stening och bebott av båtbyggaren Helmer Andersson. Den senare måste jämte sin familj i största hast inrikta sig på att rädda vad som räddas kunde i den redan

övertända byggnaden. Trots att denna byggnad ej var belägen i vindriktningen avbrändes den till hälften.”

I samband med framtagningen av bildutställningen har intervjuats ett flertal personer, som kan bidra med egna minnesbilder från de dramatiska händelserna. Det skulle dock föra allt för långt att här återge dessa berättelser. Någon återuppbyggnad av båtbyggerilokalen på platsen skedde inte. Däremot återupptogs viss verksamhet i förhyrda lokaler vid Eriksvik.

Andra verksamheter tog vid på tomten. Martin Forslind, som drev åkeri och vedhandel, etablerade sig så småningom här efter att tidigare haft lokaler i magasinsbyggnader på det som nu är Vikingagatan 3 och 5. Vidare hade Tycho Aldin här en trävaruhandel.

Någon gång efter kriget i slutet på 40-talet etablerades en gummiverkstad på området. Detta var i en verkstadslokal, som nu gick längs med Vikingagatan och med öppning åt väster. Det var två bröder Hellegren som startade företaget Gummimakarna. I norra delen av tomten lät Forslind så småningom bygga det flerfamiljshus, som nu finns med adress Margaretagatan.

Gummiverkstaden bytte ägare ett antal gånger och sista verksamheten var Rulles däckverkstad. Under 80-talet revs verkstadslokalen och 1986 stod nuvarande radhus inflyttningsklara.

Vikingagatan 3 o 5 – Båtbyggeri och därefter radhus.

Tomtkartan från 1913 (7) visar att dessa tomter fortfarande var obebyggda. Här var öppen åkermark, som nog snarast fungerande som allmänning åt företagen längs gatan.

Tidiga bilder från Gillets bildsamlingar (19) har ibland tagits på detta öppna gårde. Ofta är det båtar från det första båtbyggeriet, som lagts upp för fotografering. I andra fall är det några av grabbarna från Dahlmans Mekaniska Verkstad som poserar kring något av sina verktyg. Av bakgrunden framgår att det i stort sett saknades bebyggelse söderut under de första årtiondena.

En bild som tagits från Morfars kulle 1916 visar att man just då håller på att bygga ett stort magasin i södra delen av dessa tomter. Detta magasin kom så småningom att efter viss ombyggnad tas i anspråk av det båtbyggeri, som i början av 30-talet etablerade sig på adressen. I anslutning till detta magasin hade Martin Forslind sitt vedupplag innan det flyttades till Vikingagatan 2. Här fanns också torrdass och andra uthusbyggnader tillhörigt Automobilaktiebolaget.

Under 20-talet användes det som nu har adressen Vikingagatan 3 i huvudsak till ”bilkyrkogård” av Automobilaktiebolaget. Platsen skulle förmodligen ha varit ett Eldorado för dagens veteranbilsentusiaster. De som var barn på den tiden berättar hur de gärna höll till och lekte i de gamla bilarna och kanske lärde sig att ”meka” i de gamla motorerna.

1931 flyttade Båtbyggeriaktiebolaget Andersson&Sundberg in på Vikingagatan 3 o 5. Ägare var Uno Sundberg och Helmer Andersson. Sedan slutet av 20-talet hade de bedrivit båtbyggeri i lokaler vid Eriksvik. Nu flyttades den verksamheten till större och ändamålsenligare lokaler vid Vikingagatan. Här användes två verkstadslokaler.

Huvudbyggnaden låg längs gatan och var röd med firmanamnet målat i vitt med stora bokstäver. Därutöver användes tidigare nämnd magasinsbyggnad, som anpassats för sitt nya ändamål. Båtbyggeri AB Andersson & Sundberg utvecklades till Söderköpings största båtbyggeri. Som mest hade man ca 50 anställda och levererade 450 båtar per år. Bl. a serietillverkade man båtar till firma Archimedes i Stockholm, som sedan kompletterade båtarna med sina berömda motorer. Leverans av båtar skedde huvudsakligen med järnväg eller per lastbåt på kanalen.

Under den kulminerande perioden på 30-talet kan man med fog påstå att Vikingagatan var ”hjärtat” i Söderköpings båtbyggeriverksamhet. 4 av stadens 5 båtbyggerier låg då längs gatan eller i dess omedelbara närhet. Utöver Båtbyggeri AB Andersson & Sundberg så fanns nämnda Gottschalks båtbyggeri vid gatan. På Lillgatan, i de lokaler som 2007 innehas av Fogelbergs Rör, låg Albin Flinks båtbyggeri. I verkstadslokalen strax norr om parkområdet hade Henning Carlsson sitt båtbyggeri. Söderköpings femte båtbyggeri var Palmgrens båtbyggeri vid Eriksvik.

Totalt hade Söderköping som mest ca 100 sysselsatta inom båtbyggeribranschen. Än i dag kan man finna en och annan vacker veteranbåt i trä, som byggts av de skickliga båtbyggarna runt Vikingagatan.

När kriget kom drabbades båtbyggeriet hårt och verksamheten gick ner totalt 1939. Verksamheten hos Andersson & Sundberg kom dock igen och fortsatte på lägre nivå ända in till mitten av 60-talet. I ett tidningsklipp från 1965 kan man läsa om den sista externa båtleveransen. De båda kompanjonerna Helmer Andersson och Uno Sundberg var då båda i 70-årsåldern. Tillsammans med 4 medhjälpare hade de då färdigställt en vacker träbåt, som sjösattes i kanalen.

Av söner till de båda båtbyggarna är det dock bekant att de därefter fortsatte med att bygga så kallade Blekingeekor åt sig själva och några släktingar.

I en liten del av de gamla båtbyggerilokalerna fortsatte verksamheten ytterligare en tid. En artikel i Norrköpings Tidningar 1976 berättade om ett miniföretag – LEA – Trading, Hammarström & Co , som ritade båtar och som tidigare jobbat med båtbyggeri och båtinredningar. Detta företag höll en period till i en del av de gamla båtbyggerilokalerna.

1976 revs de gamla båtbyggerilokalerna och fick lämna plats för 4 radhus, som uppfördes av Byggnads A B L E Lundberg.

Vikingagatan 4 – Villa Marieborg med gårdshus.

Villa Marieborg är ett av de äldsta husen längs gatan. Förste ägare till huset är obekant. Möjligen kan det ha varit företagaren Carl Sundberg, som ju var delägare i de båda företagen, som startade på Vikingagatan 1 och 2 kring nyåret 1906. I alla händelser bodde Carl Sundberg i Villa Marieborg år 1910 (14:1910).

Inkluderar man gårdshuset så är det många, som har bott på adressen genom åren. Redan omnämnd är båtbyggaren Helmer Andersson med familj, som bodde i gårdshuset fram till dess det förstördes av branden 1935.

I ett tidigt skede, åtminstone under 10-talet, bodde familjen Carl Leonard Carlsson i det lilla gårdshuset. Dottern Ingrid var inte född då men hennes äldre syster brukade berätta om tiden i huset, som hon kallade ”mitt lilla hemme”.

Den 3 december 1917 flyttade Ernst och Hildur Stening med familj in i huvudbyggnaden. Ernst drev sedan 1907 möbeltillverkning i Vallby. 1916 flyttades möbeltillverkningen till en ny verkstadslokal på Vikingagatan 7. Det var med anledning där av, som familjen flyttade till Villa Marieborg. Här bodde familjen kvar under 17 år.

Flera personer, som intervjuats, säger sig ha hört att det en gång i tiden varit bageri i det lilla gårdshuset. Troligen var detta redan före 1920, men någon närmare bekräftelse har ej gått att få.

Villa Marieborg, i likhet med övriga villor på norra sidan Vikingagatan, hade tomt som gick ända fram till järnvägsområdet. En stor granhäck (vanligt på den tiden) avgränsade tomten under 20- och 30-talen. Utöver ingång från Vikingagatan så fanns även en grusad gång fram till en grind mot järnvägsområdet. Här ledde en liten spång över ett djupt dike till den grusstig,

som fanns söder om järnvägsområdet. Järnvägsområdet avskärmades med staket av tvinnad ståltråd.

Genom åren har villan blivit föremål för ett antal om- och tillbyggnader. 1922 installerades centralvärme och WC. Under familjen Ernst Stenings tid skedde också en tillbyggnad västerut i vilken bl. a inreddes en särskild repetitionslokal för det egna kapellet. Familjen var mycket musikalisk och ägnade varje torsdagskväll åt repetitioner.

I slutet på 70-talet skedde en avstyckning norrut för byggnation av en ny villa med adress Margaretagatan.

Vikingagatan 6 – Villa Dana

Villa Dana byggdes 1906. Vem som var förste ägare är oklart men en träskylt på vinden kan tyda på att det var grosshandlare Åstrand. Lite senare, 1909, finns belägg för att familjen Johnsson bodde i huset. Det var dom som 1916 sålde huset till familjen Zetterberg, som därefter bodde i huset under många år.

Theodor Zetterberg kan sägas ha varit ytterst ansvarig för att kraften nådde Vikingagatan – åtminstone el till belysning och maskindrift. Han var nämligen platschef för det lokala Belysnings AB Tomten, som 1902 startat sin verksamhet i Söderköping. Ansvaret gällde elleveranser till Söderköping med omnejd. Elverket hade sin central i det tegelhus, som än i dag ligger intill Kockens parkering. I folkmun kallades huset allmänt för ”Kraft”. Elen kom från kraftverken i Nybble och Mariehov.

Från Villa Dana hade Theodor direkta telefonlinjer till kraftverken. I huset fanns också en voltmeter så att nätspänningen kontinuerligt kunde bevakas. Utbyggnaden av elnätet skedde i snabb takt och var givetvis en viktig förutsättning för utvecklingen i samhället – inte minst för de småindustrier, som samlades till Vikingagatan. Exempelvis var bygget av den nya möbilverkstaden på Vikingagatan 7 en direkt följd av att el för maskindrift var tillgänglig.

Exakt när området fick elektricitet har inte gått att avgöra men en god gissning kan vara att det var 1911. På allmänt sammanträde i Villakolonin Bossgård (6: 1911) meddelades då att Tomten låtit uppsätta belysningsstolpar i området. Luftledningarna var anslutna till en transformatorstation med torn, som låg mitt i korsningen Mäster Olofsgatan/Vikingagatan. Den lilla märkliga byggnaden i korsningen fanns enligt vissa uppgifter kvar och präglade gatumiljön ända till i början av 50-talet. En kuriositet är uppgifterna från föreningsprotokoll (6: 1915) om att det i transformatorstationen satt ett ur, som tände och släckte gatans belysning. Tydligt var det inte problemfritt och vid möte 1915 åtog sig Carl

Sundberg mot ett årligt arvode på 10 kronor svara för urets skötsel. 1911 kunde man i Söderköpingsposten även läsa att Tomtens reservkraftstation var färdig och provkörd.

Familjen Zetterberg blev naturligt föregångare när det gällde användning av elektriska apparater. Alla rum innehöll kakelugnar för uppvärmning, men dessa utnyttjades knappast för elkaminer sattes in i samtliga rum. Gratis el var nämligen en anställningsförmån för elverkschefen. I ett tidigt skede använde man sig i brygghuset av en elmotordriven tvättmaskin. Radiomottagare började man använda samtidigt med att radiostationen ”Stockholm – Motala” startade sina sändningar. Elektrisk dammsugare, med en motor fäst på dammsugarröret, ingick också tidigt i utrustningen.

Företaget Tomten upphörde 1937. I det sammanhanget installerades i Villa Dana centralvärme med pannrum under farstun. Theodor Zetterberg startade nu en egen elinstallationsfirma, som hade sin firmalokal i nordöstra hörnet av tomten (där nu ligger ett garage till huset på Margaretagatan 18).

Familjen Zetterberg ägde en dubbeltomt, varav den västra tomtdelen användes till köksträdgård. Under en period hyrdes den ut till en bonde, som använde den till att odla bl. a potatis och havre. I övrigt hade man en stor fruktträdgård med 15-talet fruktträd och många bärbuskar. 1936 såldes den västra tomten till Karl och Hanna Nilsson. De byggde den villa, som i dag har adressen Vikingagatan 8 men huvudadressen Margaretagatan 16.

1949 sålde familjen Zetterberg Villa Dana till familjen Karl och Margareta Holm, som sedan innehade fastigheten under många år. Mellan 1957 och 1995 drev de verkstadsrörelse på andra sidan gatan – Vikingagatan 7.

I början av 80-talet styckades tomten och en ny villa byggdes i norra delen med adress Margaretagatan 18.

2005 köpte nuvarande innehavare Villa Dana och startade ett genomgripande renoveringsarbete.

Vikingagatan 7 – Möbelfabrik, skrot, kylbatteritillverkning och nu villa.

1916 tog Ernst Stening i bruk en nybyggd fabriksbyggnad för möbeltillverkning på Vikingagatan 7. Sedan 1907 hade möbeltillverkningen bedrivits i Vallby strax väster om Söderköping. Åtkomsten till elektricitet för maskindrift var nu ett viktigt skäl till flytten. I firman arbetade 4 bröder Stening, utöver Ernst var det Erik, Eskil och Ariel.

Bl. a tillverkades det patenterade ”Söderköpingsbordet”. Utöver tillverkning av patenterade möbler i långa serier så satsade man allt mer på att tillverka privatbeställda möbler i antika och moderna stilar. Möblerna levererades i regel från den närbelägna järnvägsstationen.

På möbilverkstadens tomt västerut mot Villa Solna hade familjen Stening ett potatisland.

Möbeltillverkningen drevs fram till 1957 då Karl Holm köpte verkstaden. Ernst Stening hade då sedan ett antal år även bedrivit en egen möbelaffär, som låg vid Nybrogatan.

Karl och Margareta Holm startade skrothantering inklusive bilskrot på tomten. Verksamheten omgärdades av ett högt rött plank. Senare övergick Holms verksamhet till att tillverka kylbatterier. Detta pågick fram till 1995. Margareta Holm var aktiv i verksamheten ända fram till dess den avvecklades.

1996 revs den gamla fabriksbyggnaden och nuvarande villa uppfördes på tomten.

Vikingagatan 8 – Avstyckad från Villa Dana till villabebyggelse.

Tomten ägdes tidigare av familjen Zetterberg. År 1936 köpte Karl och Hanna Nilsson tomten och byggde här en villa. Under 1937 såldes till den vidare till kakelugnsmakaren Alfred Andersson och Amanda Johansson.

Under 30-40-talet kunde grannar längs Vikingagatan, som saknade egen mangel, vid sina bykdagar hyra in sig i husets mangelstuga. Vidare hyrde man ut badrum till grannar, som ännu inte hade egna badrum.

I och med att nya villor kommit till längs Margaretagatan har villan i dag Margaretagatan 16 som huvudadress och Vikingagatan 8 som biadress.

Vikingagatan 9 – Villa Solna, byggnadssnickerifabrik..

”Bläckhornsmoell” är den populära benämningen på den vackra arkitektoniska stilen för denna villa. Villan har byggåret 1922. Det var Thure Stening som då byggde villan tillsammans med sin bror Seth Stening. Det var Seth Stening, som gjorde ritningarna till huset.

Thure och Seth Stening drev i början av 20-talet årtillverkning i Bröderna Stenings Årfabrik. Så småningom delade bröderna på sig. Thure Stening startade en fabrik för byggnadssnickerier. Fabrikslokalen låg djupare in på tomten, som

då ännu inte delats av Lillgatan. Det var i lokaler, som i dag används till möbelförråd.

Efter familjen Thure Stening har Villa Solna bebotts av familjen Ragnar Stening och nu är det tredje generationen Stening - Christer och Catarina, som innehar huset.

Vikingagatan 10 – Villa Ersta med ateljébyggnad.

Villa Ersta har byggår 1910. I fastighetsförteckning från 1926 står Emil Ferdinand Rydström som ägare till villan. Herman Gottschalk, en av delägarna i båtbyggeribolaget som 1906 startade på Vikingagatan 2 har också bott i huset under 20-30-talen.

1943 flyttade åkare Gustaf Svensson med familj in i Villa Ersta. Gustaf Svensson körde bl. a mjölksåar från bondgårdar runt Söderköping in till mejeriet, som fanns på det vi i dag kallar Fix-området. Sönerna Stig och Bengt kom så småningom att delta i dessa transporter.

Stig ägnade sig senare på heltid åt konstnärskap och har bl. a målat många fina stadsmiljöer från stadens äldre delar.

I gårdshuset har även under en period funnits ett sadelmakeri. Verksamheten innefattade även att tillverka madrasser och segel.

Villa Ersta har nyligen bytt ägare och – i likhet med Villa Dana – pågår en omfattande renovering.

Vikingagatan 11, Villa Blomsterhult

Villan med detta poetiska namn tillkom 1910 och ligger i västra änden av Vikingagatan intill lekparken. Förste ägare var skräddare Engqvist med familj.

Därefter flyttade kyrkoherde P A Arnman med familj in i huset. Av tidningsannons framgår att år 1923 hölls auktion vid Blomsterhult efter den då bortgångne kyrkoherde Arnman. Utöver sin huvudsysselsättning så vet man att P A Arnman var utbildad fruktträdsspecialist. Det var han som anlade den vackra fruktträdgården till Villa Blomsterhult. Troligen hjälpte han också sina grannar i Egnahemsområdet med att anlägga fina fruktträdgårdar.

Efter kyrkoherdefamiljen bosatte sig Ivar och Ingeborg Rustner med familj i Villa Blomsterhult. Ivar Rustner var en av tre spannmålshandlare, som bedrev sin verksamhet uppe vid kanalhamnen.

Vikingagatan 12, Villa med gårdshus.

I dag gäller Margaretagatan 12, som huvudadress för såväl huvudbyggnad som gårdshus. Fram till förtätningen längs Margaretagatan i 80-talets början gällde dock den ursprungliga adressen Vikingagatan 12.

Det var Johan och Anna Fridlund, som lät bygga villan 1905 (som ovan nämnts nya uppgifter). Johan var lokförare och hade nära till sin arbetsplats för lokstallet låg på den tiden vid norra tomtgränsen. Ursprunglingen ägde Fridlund ytterligare tomtmark norr om villan intill järnvägsområdet. Här fanns bl. a familjens husdjur i form av höns och grisar, som man höll sig med ända in på 40-talet.

Ann-Margreth Månsson, som i dag bor i huset tillsammans med maken Sören, är barnbarn till Johan och Anna Fridlund så även här gäller att huset är i tredje generationens ägo.

Gårdshuset har över tiden använts såväl till bostad som till olika typer av verksamheter. I norra delen var inrett en mangelbod med en imponerande mangel. Hit gick grannar längs gatan, som saknade dylika egna faciliteter, betjänade sig själva med mangeltjänster.

Jonas Fridlund var en riktig ”fixare”. Det sägs att det ingen annan längs gatan klarade av det kunde man få hjälp med av Johan, som hade en smides-/fixarverkstad i gårdshuset. Här höll han till mycket när han inte var ute och körde tåg. Bland annat var han specialist på remdrift, som var en stor fråga för bönderna på den här tiden.

Två av döttrarna Fridlund, Eva och Tyra, var duktiga sömmerskor så här kunde man få hjälp när något skulle sys. Dottern Karin drev köttaffär på Ågatan 23. En filial till denna låg på Mäster Olofsgatan 6 och sköttes av den fjärde dottern i syskonskaran, Greta. Kunderna var väl inte så många utan Greta, som bodde på andra sidan gatan, kunde bevaka kundernas ankomst hemifrån och springa över till affären när så behövdes.

11 Mjök till tomtgränsen.

Till de stora barnfamiljerna längs gatan gick det åt mycket mjök. På 1920-talet var det så bekvämt ordnat att man kunde få sin mjök levererad till tomtgränsen. Man ställde helt enkelt ut sin tomma mjölkkruka vid häcken så kom det dagligen en hästskjuts från Grimstad och bytte till påfyllda krukor.

Ett annat alternativ var att själv gå och hämta mjölken direkt hos kon. Ingrid Wall berättar att hon som barn gick Vikingagatan bort till Alvik och hämtade mjölk. Ungefär på den plats där nu ligger ett hotell fanns på 20-talet en ladugård där landsfiskalen hade två kor. Eftersom familjerna var bekanta blev det så att Ingrids familj köpte mjölk från landsfiskalen.

En tredje möjlighet var att ta mjölkkrukan med sig in till Hagatorget, där det fanns en liten mjölkbutik inrymd i det hus som nu är sparbankslokal. När Per Anelid var barn brukade han i senare delen av 1910-talet dagligen gå till den butiken och hämta mjölk. Betalningen gjordes en gång i månaden. Då fick också månadens mjölktransporter sin belöning i form av en strut karameller. Väl hemma tömdes karamellerna upp i en glasskål, varefter gällde att de endast fick avätas en och en över längre tid.

Så småningom, någon gång under 30-talet, fick egnahemsområdet sin egen mjölkbutik i Halleby på Mäster Olofsgatan. Denna affär utvecklades, med David Eklund som ägare, till en speceriaffär. Fortfarande kunde man här under 40-talet handla mjölk, som mättes upp i egna krukor. Först förvarades i en tank på golvet, som var försedd med elegant trälock. När utvecklingen gick framåt ersattes den med en ”mjölkautomat” på väggen där man kunde placera medhavd kruka och tappa upp önskvärt antal liter.

Efter en utbyggnad av butikslokalerna i Halleby tillkom under 40-talet även en köttaffär. Därmed var det således välförsett med kvartersbutiker för folket på Vikingagatan och övriga närliggande delar av egnahemsområdet!

12 Självhushållningens tid.

De ursprungliga villatomterna var stora och användes flitigt till odlingar. Potatisland, köksträdgårdar, frukt- och bärodlingar var viktiga inslag i hushållningen. Det konserverades, syltades, saftades, saltades och torkades. Det fanns inte mycket till gräsmattor utan man odlade upp allt man kunde. Även obebyggd mark på verkstadstomterna togs tillvara för potatis- och grönsaksodlingar.

Många av villaägarna höll sig med såväl höns som gris. Detta var fallet ända in på 40-talet. Om man själv inte hade husdjur så kunde man handla ägg etcetera från någon granne.

13 Krigsåren.

Krigsåren fällde givetvis sin skugga över livet på Vikingagatan. Verksamheten vid de små företagen ändrades radikalt. Vissa verksamheter, såsom

båtbyggandet, gick ner totalt - även om det förekom viss tillverkning åt bl. a. Marinen. För bilverksamheterna fick verksamheten annorlunda inslag. Exempelvis uppstod en särskild tillverkning av gengasaggregat. Företagen drabbades också av restriktioner ifråga om varutransporterna.

Bilcentralens verkstad kom även att utgöra verkstad för den beredskapsstyrka, som var förlagd utanför Söderköping. Det var för övrigt i detta sammanhang, som Vikingagatan förärades av ett prinsbesök. ”Överkucku” till beredskapsstyrkan var nämligen prins Carl Johan och vid något tillfälle besökte han då Bilcentralen.

Beredskapsstyrkan tillförde också en del ljuspunkter till Söderköping under krigsåren. Flera kända artister från Stockholmsscenerna fanns med i styrkan. Dessa bjöd på fin underhållning på Arbetarföreningens lokal (nuvarande Göta Salonger).

För området fanns en särskild hemskyddsstyrka och en utarbetad luftförsvarsplan. Snickerifabrikören Thure Stening var chef för denna organisation, som i princip engagerade alla vuxna i olika roller. Planerna från 1942 innehåller bl. a. kompletta förteckningar över innehavarna till olika stadsägor och för varje fastighet antal lägenheter, antal invånare, vattenpytsar etcetera.

Ransoneringen drabbade väl gatans innevånare på olika sätt men samtidigt hade man klart nytta av det välutvecklade samarbetet i ”det lilla lokalsamhället”. Att gatan hade goda affärskontakter med bönderna runt stan kunde också vara en fördel. Möjligheter yppade sig ibland att med rätt kontakter kunna handla t ex lite kött ”svart”.

14 Barn på Vikingagatan i början på seklet

Många som intervjuats är födda på Vikingagatan – eller i varje fall i hemmen runt Vikingagatan. Den närboende barnmorskan kom hem på den här tiden i stället för tvärtom.

De stora barnfamiljerna innebar att det fanns många barn i grannhusen att leka med. För att snabbt ta sig till kompisarna gjorde man hål i på den tiden vanliga stora granhäckarna.

Inom närområdet fanns det massor av naturliga lekmöjligheter. Ofta lekte man på gatan. Inte minst tyckte barnen det var kul att besöka de vuxnas arbetsplatser. Mamma jobbade väl i regel hemmavid. Stora familjer, inslag av självhushåll och måttligt utbyggda bekvämligheter innebar att det fanns mycket att stå i.

Papporna kunde man ofta besöka på jobbet i något av småföretagen längs gatan. I alla händelser var det spännande arbetsplatser att besöka: båtbyggerier, möbelsnickeri, ”smegårn” med alla kul verktyg, maskiner och så småningom bilar och bilvrak. Utanför Automobilaktiebolaget fanns det gott om skrotade bilar, som man kunde krypa in och leka i och även ”mekka” med motorer om man var intresserad av detta.

Att se möbelsnickarna böja trä och göra fina intarsia inläggningar var roligt. Båtbyggarna tog gärna emot och skämtade med de små besökarna. Det hände att man kunde få hjälpa till med enklare små ärenden. När det gällde nitmomenten så fick man dock hålla sig undan.

Brädstaplar, takförsedda utomhusförråd med balar, bryggor/ramper till båtbyggerierna var kul platser att hålla till på. Allt blev naturliga lekplatser där man kunde leka ”kurragömma”, ”datten” och annat. Mängden av uthusbyggnader erbjöd många gömställen. Till de mera avancerade gömställena hörde förrådet till likkistefabriken vid Ringsberg.

Vikingagatans trafik var ju ganska annorlunda mot dagens. Hästskjutsar, oxdragna kärror och handdragna kärror förekom. Som barn tog man gärna chansen att åka med när tillfälle gavs och då också köra skjutsen en bit. Ibland gick det bra ibland mindre bra. Det berättas om hur hästen till mjölkkärran en gång råkade i sken skrämmd av en lampa. Hästen fastnade till slut i en trädklyka vid parkområdet och finns hjälpas loss. Turligt nog var mjölkflaskorna tomma vid tillfället. Oxarna var ju lite trögare som dragdjur men det kunde åtgärdas. Den på den tiden unge gossen konstruerade en ”gaspedal” bestående av en käpp försedd med knappnål. Effekten blev den avsedda och den oxdragna matkärran, som gick mellan Storängen och lasarettet, fick oanad fart längs Vikingagatan.

Vid leverans av stora båtar var det kul att följa med de hästdragna transporterna genom stan – speciellt om det ingick sjösättning i kanalen eller ån! Man brukade då springa hem till mamma och anmäla att man tänkte följa med båtprocessionen. De flesta båttransporterna var dock till tåget eller till lastbåt på kanalen.

När Storängen började byggas på 20-talet löpte det trallspår längs Kamrersgatan (nuvarande Storängsgatan). Det var en kille, som hette Kulin, som transporterade byggmateriel från järnvägsstationen till bygget. De tomma vagnarna var självfallet kul att tjuvåka på. Tjuvåkning på lastbilsflak var också sådant som förekom.

Det berättas också om vilda färder med den handdrivna möbelkärran, tillhörig Stenings möbelfabrik, från toppen av Morfars kulle och ner mot Vikingagatan. Ungarna låg på magen på kärran och styrde med hjälp av kärrans skaft. Hur man klarade kurvorna vid Östra Rydsvägen är väl lika bra att inte veta. I regel räckte farten fram till transformatorstationen vid Mäster Olofsgatans korsning med Vikingagatan. Var man riktigt skicklig räckte farten hela vägen hem till möbelfabriken!

Morfars kulle var ju föga utbyggt under de första årtiondena på 1900-talet. Skogsborgsskogen erbjöd rika lekmöjligheter. Här byggde man kojor, lekte ”indianer och vita”, gjorde slangbellor o.s.v. Det hände också att man klättrade upp på vattentornets tak och skaffade sig fin utsikt.

Järnvägsområdet med ånglok, lokstallar, vändskivor m.m. var också lockande för Vikingagatsbarnen. Tomterna gick ju i norr ända upp mot järnvägsområdet och det var bara att krypa genom ståltrådstaket. Man brukade lyssna på rälsen och av ljudet gissa tågets ankomsttid. Spikar och annat lades på rälsen för att se hur tåget skulle platta till dessa. De mera motorintresserade såg till att de fick komma in i lokstallarna och titta närmare på loken.

Naturligtvis förekom också en del bollspel. Även här var järnvägsområdet aktuellt. Per Anelid berättar hur han efter skolan i slutet på 10-talet med kompisar spelade fotboll på en yta belagd med koksrester från ångloken. Det hände också att man spelade i parkområdet (nuvarande lekparken), som på den tiden var föga bevuxet

Ja barndomsminnena från dom som bott på Vikingagatan är många och skulle nog i sig kunna fylla en egen liten skrift!

15 Många trådar att nysta vidare kring ...

Att på detta sätt idka ”hembygdsforskning i miniformat” är en kul sysselsättning, som gärna kan rekommenderas till den som vill veta mera om hemmakvarterens historia. Säkert finns det andra ”geografiska utsnitt”, som kan vara väl så intressanta att forska kring. Vad Vikingagatan beträffar är det många intressanta frågor, som fortfarande söker bättre svar ...

Källförteckning till ”Vikingagatan på Egnahemsområdet under 100 år”.

- 1 Bra Böckers Lexikon
- 2 Erixon Sigurd, Söderköping och söderköpingsorten under hundra år (i Sparbanken i Söderköping 1851-1951)
- 3 Lindström, Staffan och Remmare, Per-Olof: Egna Hemsrörelsen och pionjärföreningen Egna hem u p a Motala (Stockholms universitet, kulturgeografiska institutionen, samhällsplanerarlinjen, projektarbete, ht 1984)
- 4 www.kulturarvostergotland.se
- 5 Folkrörelsernas arkiv i Motala
- 6 Föreningen Villastaden Bossgård, protokoll 1911-1926
- 7 Tomtkarta för Villastaden Bossgård 1913
- 8 Stadgar för Föreningen Villastaden Bossgård, 1915
- 9 Lihoff Svante, Emil Ström – en söderköpingsfotograf
- 10 Söderköpings stadsfullmäktige protokoll
- 11 Söderköpings byggnadsnämnden protokoll
- 12 Söderköpings stad, stadsägeordningen 1926
- 13 Söderköpings stads fastigheter, 1945
- 14 Kommunalstämma Drothem
- 15 Jordabok, Drothems socken
- 16 Marecek, Inventering av båtbyggerier i Söderköping
- 17 Tidskriften Egna Hem
- 18 S:t Ragnhilds Gille Stadshistoriska museet, Söderköping
- 19 S:t Ragnhilds Gilles fotoarkiv
- 20 Försäkring av Villakolonin Bossgårds vattentorn, 1913
- 21 Gillets årsböcker
- 22 Söderköpings-Posten
- 23 Söderköpings Tidning
- 24 Intervjuer av personer med Vikingagatsanknytning
Söderköpings-Posten
- 25 Söderköpings Tidning
- 26 Intervjuer av personer med Vikingagatsanknytning
- 27 KulturArkivs hemsida <http://kc.soderkoping.se> avseende
Järnvägsutställningen
- 28 Rune Wikell, Längs Östgötska Bygdevägar Del 1, sidan 244